

Eiropas Savienības
Padome

Briselē, 2022. gada 3. oktobrī
(OR. en)

13051/1/22
REV 1

SOC 535
EMPL 368
ECOFIN 950

"I/A" PUNKTA PIEZĪME

Sūtītājs:	Sociālās aizsardzības komiteja
Saņēmējs:	Pastāvīgo pārstāvju komiteja (I) / Padome
Temats:	Galvenie vēstījumi no Sociālās aizsardzības komitejas un Eiropas Komisijas kopīgā ziņojuma par minimālajiem ienākumiem – apstiprināšana

Pielikumā ir pievienoti galvenie vēstījumi no Sociālās aizsardzības komitejas un Eiropas Komisijas kopīgā ziņojuma par minimālajiem ienākumiem, lai Padome tos varētu apstiprināt 2022. gada 17. oktobrī.

Pilns ziņojuma teksts ir iekļauts dokumentā 13051/22 ADD 1.

Šim ziņojumam pievienotie valstu profili ir izklāstīti dokumentos 13051/22 ADD 2–4.

***Galvenie vēstījumi no Sociālās aizsardzības komitejas un Eiropas
Komisijas kopīgā ziņojuma par minimālajiem ienākumiem***

GALVENIE VĒSTĪJUMI

Eiropas sociālo tiesību pīlāra ⁽¹⁾ **14. principā paredzētas ikviena tiesības uz minimālajiem ienākumiem** un uzsvērts, ka *"Ikvienam, kam trūkst pietiekamu līdzekļu, ir tiesības uz pienācīgu minimālo ienākumu pabalstu, kas nodrošina cilvēka cienīgu dzīvi visos dzīves posmos, un tiesības uz ērtu piekļuvi sociālā atbalsta precēm un pakalpojumiem. Darbspējīgām personām minimālo ienākumu pabalstu apvieno ar stimuliem (no jauna) integrēties darba tirgū"*. Dalībvalstis izstrādā un īsteno valsts noteikumus, ar kuriem nodrošina minimālo ienākumu aizsardzību. ES atbalsta dalībvalstu centienus nodrošināt augstu sociālās aizsardzības līmeni, tostarp pienācīgu minimālo ienākumu shēmas visos dzīves posmos. Vienlaikus būtu jāuzsver, ka dalībvalstu sistēmas ievērojami atšķiras atkarībā no to sociālekonomiskajiem apstākļiem, kā arī vēsturiskā konteksta.

Eiropas Savienības Padome 2020. gadā ⁽²⁾ apsvēra, cik svarīgi ir stiprināt minimālo ienākumu aizsardzību, un atzina, ka minimālo ienākumu aizsardzībai, ko papildina aktivizācijas un sociālās iekļaušanas pakalpojumi, ir būtiska nozīme nabadzības un sociālās atstumtības riska mazināšanā. Padome arī aicināja Eiropas Komisiju un Sociālās aizsardzības komiteju, *"pamatojoties uz ES līmenī izveidoto salīdzinošās novērtēšanas satvaru minimālo ienākumu aizsardzībai, periodiski sagatavot kopīgu ziņojumu, lai analizētu un pārskatītu panākumus, kas gūti, izstrādājot minimālo ienākumu aizsardzību dalībvalstīs."* Ziņojums tika izstrādāts 2022. gadā un tajā ir izcelti šādi jautājumi.

¹ Komisijas Ieteikums (2017. gada 26. aprīlis) par Eiropas sociālo tiesību pīlāru C(2017) 2600 final.

² Eiropas Savienības Padome (2020), Padomes secinājumi "Minimālo ienākumu aizsardzības stiprināšana nolūkā apkarot nabadzību un sociālo atstumtību Covid-19 pandēmijas laikā un pēc tās (<https://www.consilium.europa.eu/lv/press/press-releases/2020/10/12/strengthening-minimum-income-protection-in-the-covid-19-pandemic-and-beyond-council-adopts-conclusions/>).

1. **Minimālo ienākumu shēmas ir uz iemaksām nebalstītas shēmas, kuras ietver līdzekļu pārbaudi** un kuras nodrošina galējas nepieciešamības drošības tīklu cilvēkiem, kuriem nav pietiekamu līdzekļu, lai nodrošinātu cilvēka cienīgu dzīvi. Efektīvas minimālo ienākumu shēmas ne tikai nodrošina pienācīgus pabalstus, bet arī sevī ietver iekļaujošas darba tirgus politikas īstenošanu un piekļuvi augstas kvalitātes sociālās iekļaušanas pakalpojumiem. Ja minētie trīs virzieni ir efektīvi izstrādāti un integrēti, tie nodrošina atspēriena punktu aktivizācijai un sociālajai iekļaušanai. Minimālo ienākumu shēmas ir daļa no valstu sociālās aizsardzības sistēmām, un tām ir svarīga nozīme nabadzības, sociālās atstumtības, nevienlīdzības un sociālās nedrošības mazināšanā un novēršanā. Lai novērtētu pienācīgu ienākumu apjomu personām, kam trūkst pietiekamu līdzekļu, minimālā ienākuma pabalsti ir jāaplūko kontekstā ar dažādiem pieejamo papildu ienākumu avotu kopumiem (tostarp citiem pabalstiem un ienākumiem no darba).
2. **Pēdējo desmit gadu laikā nabadzība vai sociālā atstumtība ir samazinājusies, tomēr, lai sasniegtu ES mērķrādītāju līdz 2030. gadam Eiropas Savienībā samazināt nabadzības vai sociālās atstumtības riskam pakļauto cilvēku skaitu vismaz par 15 miljoniem, būs jāpieliek lielākas pūles.** Dažādās iesaistītās megatendences, piemēram, zaļā un digitālā pārkārtošanās, demogrāfiskās norises vai pieaugošā polarizācija darba tirgū, var radīt papildu riskus zemu ienākumu mājsaimniecībām, kas arī pastiprinās vajadzību izstrādāt minimālo ienākumu shēmas nolūkā nodrošināt, ka tiek aizsargāti visi. Turklāt Covid-19 krīze ir izgaismojusi to būtisko nozīmi sociālās aizsardzības sistēmu efektivitātē un spējā pārvarēt ekonomikas satricinājumus.
3. **Pēdējo desmit gadu laikā daļēju bezdarbnieku mājsaimniecību ienākumi atpaliek no vispārējiem ienākumu uzlabojumiem, savukārt progress ir panākts dažos ar naudu nesaistītos aspektos.** Nabadzības risks daļēju bezdarbnieku mājsaimniecību vidū kopš 2008. gada ir palielinājies gandrīz divās trešdaļās dalībvalstu, ņemot vērā to, ka nabadzības riska plaša kopumā saglabājās nemainīga un pārvedumu ietekme uz nabadzību nedaudz samazinājās. Tomēr ienākumu atbalsta tvērums nedaudz palielinājās. Pozitīvi ir tas, ka ir samazinājusies materiālā un sociālā nenodrošinātība, kā arī sarukušas neapmierinātās vajadzības pēc medicīniskajām pārbaudēm vai pārmērīgas ar mājokli saistītās izmaksas. Attiecībā uz lielāko daļu šo aspektu pēdējo desmit gadu laikā ir novērota zināma konverģence starp dalībvalstīm.

4. **Valstis, kurās ir lielāks segums (pabalstu saņēmēju rādītāji), kopumā arī uzrāda zemāku nabadzības dziļumu (nabadzības riska plaisas). Valstīm ar lielāku segumu ir arī pienācīgāki pabalsti. Lai gan ietekme ir arī citiem faktoriem, iepriekšminētais izgaismo to, cik svarīga ir piekļuve minimālā ienākuma pabalstiem nabadzības novēršanā saskaņā ar aktīvas iekļaušanas pieeju, un ir skaidri saistīts ar atbilstības noteikumu ietekmi uz minimālo ienākumu pabalstu segumu un pabalstu faktiskās izmantošanas līmeni.**
5. **Lai gan minimālo ienākumu shēmas ir ieviestas visās dalībvalstīs, to pienācīgums ievērojami atšķiras – no aptuveni 20 % līdz 100 % no nabadzības sliekšņa.** Minimālā ienākuma pabalstu pienācīgums ⁽³⁾ Eiropas Savienībā pēdējo desmit gadu laikā vidēji ir saglabājies gandrīz nemainīgs (lai arī ir panākti nelieli uzlabojumi pēdējos gados). Ir novērota zināma konverģence, jo īpaši saistībā ar jaunām shēmām, kas ieviestas dažās dalībvalstīs, kā arī reformām citās dalībvalstīs, kuru mērķis ir uzlabot esošās shēmas. No otras puses, kopš 2009. gada dažās dalībvalstīs, kurās rādītāji bija zemāki par ES vidējiem rādītājiem, bija vērojama būtiska pienācīguma pasliktināšanās (piemēram, samazinājums par vismaz 10 procentpunktiem).
6. **Minimālā ienākuma pabalstu pienācīgums atšķiras atkarībā no mājsaimniecības veida,** un parasti tas ir augstāks viena vecāka mājsaimniecībām ar vienu bērnu vai pāriem ar diviem bērniem nekā vientuļajiem. Tas atspoguļo arī ietekmi, ko rada citi pabalsti, piemēram, bērnu pabalsti, kas sedz bērnu audzināšanas papildu izmaksas. Atkarībā no dalībvalstu sociālās labklājības sistēmu struktūras vairāki papildu pabalsti parasti ir saistīti ar minimālo ienākumu pabalstu saņemšanu. Daži no tiem ir papildu naudas atbalsts, savukārt citi tiek sniegti natūrā, un to pieejamība ir jāņem vērā, novērtējot to, cik efektīvas ir atsevišķu valstu sistēmas cilvēku pasargāšanā no nabadzības.

³ Mērīts pēc kopējiem ienākumiem, kas pieejami minimālā ienākuma saņēmējiem, ietverot minimālā ienākuma pabalstus un pieejamos papildu pabalstus.

7. **Piekluve minimālajiem ienākumiem ir atkarīga no dažādiem atbilstības kritērijiem**, jo īpaši no vecuma, dzīvesvietas, ienākumu un īpašuma pārbaudes, un no tā, vai ir izsmeltas tiesības uz citiem pabalstiem. No tiem mājāsaimniecību līmeņa līdzekļu pārbaude tiek izmantota kā galvenais instruments, lai noteiktu tos, kuri ir tiesīgi saņemt minimālo ienākumu atbalstu. Līdzekļu pārbaudes struktūra un citi atbilstības nosacījumi, jo īpaši vecums un dzīvesvieta, dažādās shēmās atšķiras, un tas, iespējams, nesamērīgi ietekmē ienākumu atbalsta pieejamību konkrētām iedzīvotāju grupām.
8. **Pabalstu saņemšana parasti ir atkarīga no tā, vai ir izpildītas konkrētas aktivizēšanas prasības**, piemēram, reģistrēšanās valsts nodarbinātības dienestos, dalība aktīvā darba tirgus programmās (tostarp valsts vai kopienas darbos) un aktīvā darba meklēšanā. Lai gan šādas prasības var veicināt saņēmēju integrāciju darba tirgū, pārmērīgas prasības un sankcijas neatbilstības vai apgrūtināšu piešķiršanas procedūru gadījumā varētu atturēt potenciālos saņēmējus no pieteikšanās shēmām. Lai sankciju izpilde būtu taisnīga, ir jābūt pieejamiem un pieklūstamiem pienācīgiem atbalsta un veicināšanas pakalpojumiem.
9. **Dažādas sociālekonomiskās grupas gūst labumu no shēmām** un atbilst līdzekļu pārbaudes kritērijiem, piemēram, cilvēki ar zemu prasmju līmeni un dažāda veida sociālo atstumtību. Citas grupas dažādās valstīs saskaras ar lielāku zemas piekļuves risku, piemēram, jaunieši, vientuļie cilvēki, vientuļie vecāki, migranti, romi un bezpajumtnieki.
10. **Lai gan minimālā ienākuma shēmu neizmantošanas sistemātiska uzraudzība dalībvalstīs šķiet neregulāra, dažās dalībvalstīs pieejamās aplēses ⁴ liecina, ka minimālo ienākumu neizmantošana ir augsta, proti, aptuveni 30–50 % no atbalsttiesīgajiem iedzīvotājiem.** To var izskaidrot ar dažādiem faktoriem, piemēram, ierobežotu informāciju, aizspriedumu uztveri, stingriem atbilstības kritērijiem un jo īpaši ar administratīvo procedūru sarežģītību, kas saistītas ar pabalsta saņemšanas nosacījumiem.

⁴ Pamatojoties uz apsekojuma datiem un mikrosimulāciju.

11. **Līdzdalības darba tirgū veicināšana ir svarīgs minimālo ienākumu shēmu elements.**
Aktivizēšanas prasības parasti tiek apvienotas ar monetāriem stimuliem, lai nodrošinātu, ka darbs atmaksājas, un ar aktīvas darba tirgus politikas noteikumiem, lai atvieglotu pāreju uz darba tirgu. Pieejamās aplēses liecina, ka monetāro stimulu ietekme uz dalību darba tirgū parasti nav būtiska minimālo ienākumu saņēmējiem un ka saņēmēji bieži vien saskaras ar citiem šķēršļiem (piemēram, zems prasmju līmenis, veselības ierobežojumi, nespēja piekļūt atbalsta pakalpojumiem, diskriminācija vai citi sociālās atstumtības šķēršļi), kas var vairāk ietekmēt viņu piekļuvi darba tirgum. Tomēr minimālo ienākumu saņēmēju līdzdalība aktīvas darba tirgus politikas pasākumos, šķiet, ir zema un bieži aprobežojas ar iesaistīšanos kopienas vai sabiedriskā darbā.
12. **Saņēmēju nodarbināmības novērtējums parasti tiek veikts, lai noteiktu galvenos šķēršļus vai personīgās vajadzības.** Lai gan šādu vajadzību novērtējumu rezultātā parasti tiek izstrādāti individualizēti rīcības plāni, lai nodrošinātu pienācīgu sociālo un aktīvo darba tirgus pakalpojumu kombināciju, joprojām ir iespējams uzlabot šo praksi, lai labāk atspoguļotu saņēmēju vajadzības un uzlabotu koordināciju attiecīgo pakalpojumu sniegšanā.
13. **Minimālo ienākumu shēmu pārvaldība liecina par dažādām daudzpakāpju struktūrām** atkarībā no tā, kā minimālo ienākumu shēmas ir iestrādātas valstu sociālās aizsardzības sistēmu struktūrā. Lielākā daļa dalībvalstu reglamentē minimālo ienākumu shēmas valsts līmenī, savukārt pakalpojumi tiek organizēti vietējā līmenī. Pastāv lielas atšķirības attiecībā uz pienākumu sadali starp dažādiem līmeņiem un struktūrām finansēšanas un īstenošanas ziņā. Daudzos gadījumos problēma, šķiet, slēpjas arī koordinācijā ar struktūrām, kas piedāvā citus papildu pabalstus un pakalpojumus. .

14. **Nedaudz vairāk nekā pusē dalībvalstu ir ieviesti regulāri uzraudzības mehānismi, savukārt citās dalībvalstīs šāda prakse vēl nav ieviesta.** Šķiet, ka galvenās problēmas ir saistītas ar nepietiekamu sadarbību starp dažādām struktūrām, ko bieži saasina juridiskie un tehniskie šķēršļi datu pārvaldībai. Datus parasti vāc pabalstu nodrošināšanas nolūkā, tomēr šī informācija netiek iekļauta uzraudzības sistēmā, lai sniegtu ieguldījumu shēmu regulārā novērtēšanā un atgriezenisko saiti politikas izstrādē. Šajā sakarā ir svarīgi nodrošināt pārvaldības sistēmu stabilu uzraudzību un novērtēšanu (ar augstas kvalitātes statistikas datiem un rādītājiem), nodrošinot visu attiecīgo ieinteresēto personu līdzdalību.

Ņemot vērā šos elementus, Sociālās aizsardzības komiteja uzskata, ka būs vajadzīgi turpmāki centieni, lai īstenotu Eiropas sociālo tiesību pīlāra 14. principu, saskaņojot to ar citiem attiecīgiem principiem. Ņemot vērā valstu apstākļus, ES būtu jāturpina atbalstīt valstu centienus nodrošināt pienācīgu minimālo ienākumu shēmas, arī saistībā ar Padomes ieteikumu par ilgstošo bezdarbnieku integrāciju darba tirgū.

Minimālo ienākumu salīdzinošās novērtēšanas satvars bija vērtīgs pamats šā ziņojuma izstrādei. Būs lietderīgi to regulāri atjaunināt, ņemot vērā mijiedarbību ar citiem pabalstiem, un pārskatīt jomas, kurās iespējama turpmāka paplašināšana dažādos aspektos (piemēram, atbilstības kritēriji, piekļuve pakalpojumiem, pārmaiņas darba tirgū un stimuli).

Minimālo ienākumu shēmas ir pastāvīgi jāuzrauga un jāanalizē, jo īpaši ņemot vērā izmaiņas un norises sociālekonomiskajā kontekstā (pandēmijas un Krievijas kara pret Ukrainu ietekme, norises darba tirgū un zaļā un digitālā pārkārtošanās). Šajā kontekstā dalībvalstis var gūt labumu no ES fondu (piemēram, Eiropas Sociālā fonda Plus vai Atveseļošanas un noturības mehānisma) atbalsta, un minimālo ienākumu shēmām arī turpmāk vajadzētu būt Eiropas pusgada uzmanības centrā. Sociālās aizsardzības komitejai un Komisijai, pamatojoties uz ES līmenī izveidoto salīdzinošās novērtēšanas satvaru minimālo ienākumu aizsardzībai un papildu ieguldījumu no dalībvalstīm, vajadzētu periodiski sagatavot kopīgu ziņojumu, lai analizētu un pārskatītu panākumus, kas gūti, izstrādājot minimālo ienākumu aizsardzību dalībvalstīs.